

UNDERLYING CONCEPTS OF PESACH SOURCES

By Rabbi Dr. Nachum Amsel

These sources are from the book, "The Encyclopedia of Jewish Values" published by Urim, or the upcoming books, "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to Man" or "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to G-d" to be published in the future

1) שמות יג:ח

וְהַגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי מִמִּצְרָיִם:

2) פסחים קח:

אלא, מחלקין להן קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו, וישאלו. אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו.

3) פסחים קיד:

ודקאמרת תרי טיבולי למה לי כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות.

4) פסחים קטו:

למה עוקרין את השולחן? אמרי דבי רבי ינאי: כדי שיכירו תינוקות וישאלו.

5) פסחים קטז:

תניא, רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו.

6) שולחן ערוך, אורח חיים תעב:א, טז

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום מפני שמצוה למהר לאכול בשביל התינוקות שלא ישנו אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך: מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו:

7) קטע בהגדת פסח לפני שתיית כוס שני

בְּכֹל דוֹר וְדוֹר חֲנִיב אָדָם לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרָיִם. שְׁנַאֲמַר, וְהַגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ד' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְדָּ גָּאֵל הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אִף אוֹתֵנוּ גָּאֵל עִמָּהֶם. שְׁנַאֲמַר, וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אוֹתֵנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבוֹתֵינוּ:

8) קטע בהגדת פסח מיד אחרי "והיא שעמדה"

יָא וְלָמַד מַה בְּקֵשׁ לְבִן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְעֵקֶב אֲבִינוּ, שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲלֵא עַל הַזְּכָרִים וְלָבֵן בְּקֵשׁ לְעַקֹּר אֶת הַכֹּל שְׁנַאֲמַר, אֲרָמִי אֲבִי וַיִּרְדַּ מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרַ שָׁם בְּמִתֵּי מַעֲט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גְדוֹל עֲצוּם וָרֵב:

9) אבני משפט, הרב שלמה פיק על שיעורים של רב יוסף דוב סולוביצ'יק, דף 191

המצווה המרכזית בליל הסדר, היא סיפור יציאת מצרים מו"ר הרב יוסף דוב סולוביצ'יק זצ"ל ('הרב' בפי תלמידיו) הרחיב פעם אחר פעם אודות מהות מצווה זו ומרכיביה. באחד משיעוריו בבית כנסת מוריה, דן הרב במצוות סיפור יציאת מצרים ובתשובה לבן החכם. לדעת הרב אחד המרכיבים של סיפור יציאת מצרים הוא תלמוד תורה, כלומר לימוד הלכות הפסח. מקבילה לדברי בעל ההגדה "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה וכו' והיו מצפלין ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית," נמצא בתוספתא מסכת פסחים "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהו ונועדו והלכו להן לבית המדרש." בתוספתא המוקד הוא תלמוד תורה והרב הגדיר ואת כך לימוד הלכות פסח הוא קיום סיפור יציאת מצרים...

10) שולחן ערוך, אורח חיים תעג:ז

אם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה מה נשתנה וכו'

11) דברים כו:ה

לֹא-תִלְךָ רֶכֶל בְּעֵמִידָה לֹא תַעֲמִד עַל-דָּם רַעַף אֲנִי יְהוָה:

לא-תראה את-שור אחיך או את-שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיד: ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל-תווד בידך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו:

12) משנה, פסחים י': ד

ולפי דעתו של בן, אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ודורש מארמי אובד אבי, עד שיגמור כל הפרשה כולה:

13) אסתר א: ו

חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי-בוץ וארגמן על-גלילי כסף ועמודי שש מטות | זָהָב וְכֶסֶף עַל רֹצֵפֶת בְּהֵט-וְנִשֵּׁשׁ וְדָר וְסִחָרֶת:

14) בראשית לו: ג עם פירוש רש"י, מגילה יב.

וישראל אהב את-יוסף מפל-בגיו כי-בן-זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים: פסים - לשון כלי מלת (שבת י:), כמו כרפס ותכלת... "כרפס" אמר רבי יוסי בר חנינא: כרים של פסים...

15) שמות יב: ז

ולקחו מן-הדם ונתנו על-שתי המזוזות ועל-המשקוף על הדלתים אשר-יאכלו אתו בהם:

16) שמות יב: ז

ואם-ימעט הבית מהיות משח ולקח הוא ושכנו הקרב אל-ביתו במקסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על-השח:

17) פסחים צא.

תלמוד לומר באחד שעריך, לא אמרו אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד.

18) בראשית לו: לא-לב

ויקחו את-כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את-הכתנת בדם: וישלחו את-כתנת הפסים ויביאו אל-אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר-נא הכתנת בנד הוא אם-לא:

19) תהילים צב: ג

להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות:

20) מדרש, ויקרא רבה לב: ה

בשביל די דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שנו את שמם ואת לשונם...

21) שמות ב: יג

ויצא ביום השני והנה שני-אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך:

22) אסתר ד: טז-יז

לך פנחס את-כל-היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל-תאכלו ואל-תשטו שלשת ימים לילה ויום גם-אני ונערתי אצוים פן ויבן אבוא אל-המלך אשר לא-כדת וכאשר אבדתי אבדתי: ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר-צויתה עליו אסתר:

23) אסתר י': ג

כי | מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול היהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל-זרעו:

24) שמות ג: כב, יב: לה

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי-כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על-בגדיכם ועל-בנותיכם ונצלתם את-מצרים: ובני-ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי-כסף וכלי זהב ושמלות:

25) אסתר ט: י'

עשרת בני המן בן-המדתא צרר היהודים הרגו ויבבזה לא שלחו את-גדם:

26) מדרש, ויקרא רבה לב: ה

בשביל די דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שנו את שמם ואת לשונם ... ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה.

27) פירוש רש"י על במדבר כו: ה

משפחת החנכי - לפי שהיו האומות מבזין אותם, ואומרים, מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורין הן שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, ת

לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם, וזה הוא שמפורש על ידי דוד, שבטי יה עדות לישראל (תהלים קכב, ד), השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, לפיכך בכלום כתב החנכי הפלאי...

28) ראש השנה טז:

ואמר רבי יצחק: חייב אדם להקביל פני רבו ברגל...

29) מנחות טח:

יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה: מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם? אמר לפניו יהודה בר נחמיה: לא, אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט? שתק רבי טרפון, צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה. אמר לו רבי עקיבא: יהודה, צהבו פניך שהשבת את זקן, תמהני אם תאריך ימים.

30) מכות כד:

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: (במדבר א') והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: (ישעיהו ח') ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: (מיכה ג') לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: (זכריה ח') עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו. עקיבא, ניחמתנו.

31) מיכה ג:יב:

לָכוּ בְּגִלְלָתְכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה תַּחְרֹשׁ וִירוּשָׁלַם עֵינַי תִּהְיֶה וְהָר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר:

32) זכריה ח:ד:

כֹּה אָמַר ד' צְבָא-וְת' עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנֹתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֵב יָמִים:

33) בראשית לא:ב-ג:

וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לָבֵן וְהָנָה אֵינְנוֹ עִמּוֹ כְּתִמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם: וַיֹּאמֶר ד' אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אָרֶץ אַבְרָהָם וְלִמְלֹךְתָּה וְאָהֳיָה עִמָּךְ:

34) בראשית לא:כ:

וַיִּגְבַּב יַעֲקֹב אֶת-לֵב לָבֵן הָאֲרָמִי עַל-בְּלֵי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:

35) בראשית לא:נג:

אֶלְקִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נְחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֶלְקֵי אַבְיָהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפֶתַח אָבִיו יִצְחָק:

36) פירוש תרגום יונתן על במדבר כב:ה:

ושדר עזגדין לות לבן ארמי הוא בלעם דבעא דבעא למבלוע ית עמא בית ישראל.

37) מדרש תנחומא, ויצא יג, ילקוט שמעוני, שמות ב:רמז

...ובלעם זה לבן שנאמר ארמי אובד אבי (דברים כו) ועל שבקש לכלות ישראל נקרא ארמי... ויעזוב את בלעם הקוסם הוא לבן...

38) דברים לד:טז:

וַיִּקְבַּר אֹתוֹ בְּגֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בַּיַּת פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

39) שמות יב:ח:

וְאָכְלוּ אֶת-הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מֶרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

40) שולחן ערוך, אורח חיים ס:ד, סג:ד:

י"א שאין מצות צריכות כוונה וי"א שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה וכן הלכה: עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון הלכך אם קרא ולא כוון לבו בפסוק ראשון לא יצא י"ח וחוזר וקורא ואפי' למי"ד מצות אינן צריכות כוונה מודה הכא: